

Brullaea ocypteroidea ROBINEAU-DESVOIDY, 1863 (*Diptera*:
Tachinidae) – gatunek nowy dla fauny Polski

Brullaea ocypteroidea ROBINEAU-DESVOIDY, 1863 (*Diptera*: *Tachinidae*)
– new to the Polish fauna

KRZYSZTOF SZPILA¹, CEZARY BYSTROWSKI²,
JAN KRZYSZTOF KOWALCZYK³

¹Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska UMK, Zakład Ekologii Zwierząt, ul. Gagarina 9,
87-100 Toruń; e-mail: szpila@biol.uni.torun.pl

²Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Ochrony Lasu, Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3,
05-090 Raszyn; e-mail: C.Bystrowski@ibles.waw.pl

³Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Kilińskiego 101, 90-011 Łódź

ABSTRACT: The first record of *Brullaea ocypteroidea* ROBINEAU-DESVOIDY, 1863 from Poland is given. The species was found in six localities in Poland.

KEY WORDS: *Diptera*, *Tachinidae*, *Brullaea ocypteroidea*, first record, faunistics, Poland.

Rodzina rączykowatych (*Tachinidae*) liczy ok. 10 000 gatunków, z tego ponad 1 600 stwierdzono w Palearktyce (TSCHORSNIG, RICHTER 1998). Na terenie Polski wykazano 470 gatunków (DRABER-MOŃKO 1991), niemniej krajowa fauna *Tachinidae* jest jeszcze poznana niedostatecznie i należy się spodziewać obecności przynajmniej kilkudziesięciu dalszych gatunków. Od momentu ukazania się wykazu rączykowatych fauny Polski (DRABER-MOŃKO 1991) opublikowano dane o dziewięciu kolejnych gatunkach (BYSTROWSKI 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2006; BYSTROWSKI, SZPILA 2002; CERRETTI 2003).

Wszystkie rączycowate, których biologia dotychczas została poznana są pasożytami, ich larwy rozwijają się w innych bezkręgowcach. Żywiciele rączyc rekrutują się spośród różnych grup owadów, głównie z rzędu *Lepidoptera*, ale także z *Coleoptera*, *Heteroptera*, *Orthoptera* czy *Diptera*.

Brullaea ocypteroidea (ROBINEAU-DESVOIDY, 1863) (Fot.) jest gatunkiem dotychczas znanym z południowej i środkowej Europy: Francji, Austrii, Holandii, Niemiec, Włoch Szwajcarii, Czech, Słowacji oraz Węgier (HERTING 1984; HERTING, DELY-DRASKOVITS 1993) a także z Rosji i Ukrainy (BELANOVSKIJ 1951; STACKELBERG 1962).

Synonimika gatunku *Brullaea ocypteroidea* ROBINEAU-DESVOIDY, 1863 była w przeszłości obarczona pewnymi błędami. BEZZI (1907) w katalogu *Tachinidae* z początku XX wieku zsynonimizował rodzaj *Clairvillia* R.-D. z rodzajem *Brullaea* R.-D. i podał błędnie, że *Brullaea ocypteroidea* R.-D., 1863 i *Clairvillia ocypteroidea* SCHINER, 1862 są synonimami. Gatunek *Clairvillia ocypteroidea* R-DESV. podał z terenu Polski BOBEK (1893). W swojej pracy



Fot. Samiec *Brullaea ocypteroidea* R.-D. (fot. K. SZPILA)

Phot. *Brullaea ocypteroidea* R.-D., male (phot. K. SZPILA)

wymienia on jednego osobnika odłowionego w okolicach Kalwarii (Zebrzydowskiej) w pobliżu Wadowic (UTM: DA02). Jednak jego stwierdzenie oparte było na źle oznaczonym okazie *Hemyda obscuripennis* (MEIGEN, 1824). Weryfikacji oznaczenia dokonała DRABER-MOŃKO (1964)* umieszczając jednocześnie w kluczu do oznaczania podrodziny *Phasiinae* (wówczas traktowanej jako takson w randze rodziny) rysunki szczegółów budowy morfologicznej *B. ocypteroidea* umożliwiające precyzyjną identyfikację tego gatunku. Biorąc pod uwagę synonimikę proponowaną przez BEZZiego (1907), DRABER-MOŃKO (1991) zdecydowała się na umieszczenie gatunku *Brullaea ocypteroidea* R.-D., 1863 w „Wykazie zwierząt Polski”. Niestety informacja o *Brullaea ocypteroidea* R.-D. ukazała się nie do końca precyzyjnie, z powodu błędu redakcyjnego. Za literą „D” (oznaczenie wątpliwe) brak jest cyfry „3” informującej o odnośniku znajdującym się na końcu rozdziału, który wyjaśnia, że dane opublikowane o tym gatunku dotyczą jedynie *H. obscuripennis* (DRABER-MOŃKO 1991). Sprostowano to później w dodatku „Uzupełnienia i poprawki” w roku 1997 w kolejnej, V części „Wykazu zwierząt Polski” (DRABER-MOŃKO 1997). Dodano tu również oznaczenie - literę „L” informującą, że wszelkie dane o tej rączycy z Polski pochodzą jedynie z piśmiennictwa, w tym wypadku dane odnoszące się do błędnie oznaczonego osobnika opublikowanego w pracy BOBKA (1893). Dodatkowo należało ten gatunek umieścić w nawiasie wskazując, że był on błędnie wykazany z Polski.

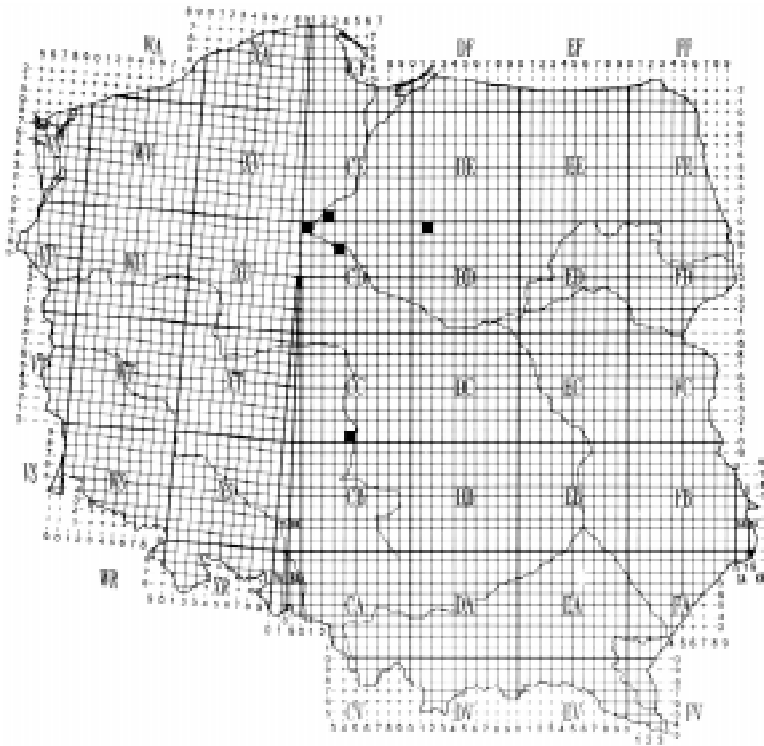
W międzyczasie synonimikę *B. ocypteroidea* skorygowali HERTING (1984) oraz HERTING i DELY-DRASKOVITS (1993). *Clairvillia ocypterina* SCHINER, 1862 jest obecnie uznawana za synonim *Clairvillia biguttata* (MEIGEN, 1824) (HERTING 1984).

Na podstawie tych informacji stwierdzić można, że podawanie *Brullaea ocypteroidea* R.-D. z Polski, np. w bazie danych projektu „Fauna Europaea” (TSCHORSNIG i in. 2004) nie było do tej pory uzasadnione.

Biologia *B. ocypteroidea* pozostaje nieznana. Należy się jednak spodziewać, że podobnie jak w przypadku pozostałych rączyc z podrodziny *Phasiinae*, żywicielem będzie przedstawiciel *Heteroptera*.

Osobniki *B. ocypteroidea* odłowiono na sześciu stanowiskach (Ryc.): na terenie prawo i -lewobrzeżnej części Torunia (poligon artyleryjski – Góra Żymińskiego i północny skraj lotniska Aeroklubu Pomorskiego), na porośniętej ciepłolubną roślinnością skarpie w Bydgoszczy (dzielnica Fordon), w rezerwacie „Zbocza Płutowskie” koło Chełmna, we Fiałkach na skarpie

* osobnik *H. obscuripennis*, na podstawie którego (BOBEK 1893) opublikował stwierdzenie o *Clairvillia ocypterina* R.-D., z Polski, znajduje się obecnie w kolekcji MiIZool PAN w Warszawie.



Ryc. Lokalizacja miejsc występowania *Brullaea ocypteroidea* (ROBINEAU-DESVOIDY, 1863) na tle siatki UTM.

Fig. Location of the place of occurrence of *Brullaea ocypteroidea* (ROBINEAU-DESVOIDY, 1863), UTM-grid system.

nad doliną rzeki Górzanki przy jej wypływie z Jeziora Górznieńskiego (Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy) oraz w rezerwacie „Winnica” koło Burzenina (Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki), chroniącym ciepłolubną roślinność muraw nawapiennych (OLACZEK, KURZAC 1998).

Stanowiska toruńskie nie są objęte żadną formą ochrony, pozostałe leżą na obszarze parków krajobrazowych oraz rezerwatów. Wymienione stanowiska charakteryzują się obecnością ciepłolubnych gatunków muchówek z rodzin *Calliphoridae*, *Sarcophagidae* i *Tachinidae* (SZPIŁA 1999, 2000; SZPIŁA, KONEFAŁ 2004; dane niepublikowane). TSCHORSNIG i HERTING (1994) określają środowisko występowania tej rączycy jako suche łąki i nasłonecznione brzegi lasów, co w pełni pokrywa się z charakterystykami stanowisk

podawanych w niniejszej pracy. Osobniki *B. ocypteroidea* zostały odłowione na kwiatostanach gorysza *Peucedanum* sp. lub wykoszone siatką entomologiczną z niskiej roślinności.

Stwierdzenie tego gatunku na licznych stanowiskach w ostatnich latach, jest prawdopodobnie wynikiem wyraźnego wzrostu liczebności populacji lub jego ekspansją. Mimo intensywnych badań muchówek na terenie Górznięsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego w latach 1995–1997 a także trwającej od 1995 roku intensywnej eksploracji rezerwatu „Zbocza Płutowskie” i okolic Torunia, nie został on wcześniej stwierdzony. Wahania liczebności rączycowatych są ogólnie znaną regułą, szczególnie dobrze dokumentową na podstawie długoletnich badań parazytoidów leśnych foliofagów (BERRYMAN 1996, 1998). Zmiany liczebności są wynikiem interakcji pomiędzy zagęszczeniem żywiciela oraz jego parazytoidów w kolejnych latach cyklu. Wzrosty liczebności gatunków ciepłolubnych można również tłumaczyć zmianami w zakresie optimum termicznych. Wysokie średnie miesięczne temperatury notowane w latach 1999–2003 mogą być tego pośrednią przyczyną.

Autorzy pragną serdecznie podziękować Pani Prof. Agnieszce DRABER-MOŃKO za wszelką udzieloną pomoc podczas wyjaśniania zagadnień związanych z niniejszym artykułem.

Wykaz odłowionych osobników

- Toruń, lotnisko Aeroklubu Pomorskiego (UTM: CD37): 11 VII 2001 – 1 ♀, 21 VII 2004 – 5 ♂♂, 11 VII 2005 – 1 ♂, leg. K. SZPILA.
- Toruń, poligon artyleryjski, „Góra Żymierskiego” (CD37): 5 VII 2005 – 1 ♂, 6 VII 2005 – 1 ♂, 24 VII 2005 – 2 ♂♂, leg. K. SZPILA.
- Bydgoszcz (CD09): 15 VII 2003 – 1 ♂, leg. K. SZPILA.
- Rezerwat „Zbocza Płutowskie” (CE20): 4 VII 2003 – 1 ♂, leg. K. SZPILA.
- Rezerwat „Winnica” ad Burzenin (CC40): 26 VII 2004 – 1 ♂, leg. J. K. KOWALCZYK.
- Fiałki (DD19): 23 VII 2005 – 1 ♂, leg. K. SZPILA.

Okazy dowodowe znajdują się w zbiorze pierwszego i trzeciego autora.

SUMMARY

The tachind fly *Brullaea ocypteroidea* (ROBINEAU-DESVOIDY, 1863) was found in Poland for the first time. A few localities of the species are situated at the Vistula river valley and Górzno-Lidzbarski Landscape Park. One specimen was recorded at the “Winnica” reserve near Burzenin. Specimens of *B. ocypteroidea* were collected on *Peucedanum* sp. flowers or

swept from low vegetation on xerothermic grasslands. An erroneous historical record of the species from Poland (BOBEK 1893) is analyzed according to the Checklist of Animals of Poland (DRABER-MOŃKO 1991) and Fauna Europaea record (TSCHORSNIG, H.-P. et al. 2004).

PIŚMIENICTWO

- BELANOVSKIJ I. D. 1951: Takhiny Ukrainskoj SSR. Izd. AN Ukrainskoj SSR, Kiev, **1**: 1-191.
- BERRYMAN A. A. 1998: The role of parasitoides in the population dynamics of forest *Lepidoptera*. [W:] MCMANUS M. L., LIEBHOLD A. M. (red.): Population dynamics, impacts and integrated management of forest defoliating insects. Proceedings of IU-FRO meeting, Banska Štiavnica, Slovak Republik, 18–23.08.1996: 253-260.
- BERRYMAN A. A. 1996: What causes population cycles of forest Lepidoptera? Trends Ecol. evol., **11**: 28-32.
- BEZZI M. 1907: *Tachinidae*. [W:] BECKER T., BEZZI M., KERTESZ K., STEIN P. (red.): Katalog der paläarktischen Dipteren III. Budapest: 189-597.
- BOBEK K. 1893: Przyczynek do fauny muchówek Krakowskiego okręgu. Spraw. Kom. fizjogr., **28**: 8-28.
- BYSTROWSKI C. 1997: *Atylostoma tricolor* (MIK, 1883) a species new to the fauna of tachinid flies (*Diptera: Tachinidae*) of Poland. Fragm. faun., **40**: 199-203.
- BYSTROWSKI C. 1999: Rączycowate (*Diptera: Tachinidae*) Puszczy Białowieskiej. Parki nar. Rez. Przyr., **18** (2): 91-102.
- BYSTROWSKI C. 2001: A new species of the genus *Campylocheta* RONDANI, 1859 (*Diptera: Tachinidae*) from Poland. Ann. zool., **51** (3): 279-281.
- BYSTROWSKI C. 2003: *Cleonice nitidiuscula* (ZETTERSTEDT, 1859) – nowy dla fauny Polski przedstawiciel rączycowatych (*Diptera, Tachinidae*). Acta ent. siles., Bytom, **11**: 6-11.
- BYSTROWSKI C. 2005: Materiały do znajomości rączycowatych (*Diptera: Tachinidae*) Kotliny Biebrzy. Dipteron, **21**: 3-4. <<http://pte.au.poznan.pl/dipteron/>>
- BYSTROWSKI C. 2006: *Ramonda latifrons* (ZETTERSTEDT, 1844) (*Diptera: Tachinidae*) – gatunek nowy dla fauny Polski. Wiad. entomol., **25** (3): 179-182.
- BYSTROWSKI C., SZPILA K. 2002: *Melisonera lucoptera* (MEIGEN, 1824) (*Diptera: Tachinidae*) – gatunek nowy dla fauny Polski. Wiad. entomol., **21** (3): 173-177.
- CERRETTI P. 2003: Chorologic and taxonomic notes on the European species of the genus *Trigonospila* (*Diptera, Tachinidae*). Boll. Ass. romana Ent., **58**: 101-106.
- DRABER-MOŃKO A. 1964: Muchówki – *Diptera, Phasidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa, XXVIII, **72**: 1-100.
- DRABER-MOŃKO A. 1991: *Tachinidae*. [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, Tom II. Wyd. PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków: 252-263.
- DRABER-MOŃKO A. 1997: *Scatophagidae – Hippoboscidae*. [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, Tom V. Wyd. ISiEZ PAN, Krakow: 183-209.

- HERTING B. 1984: Catalogue of Palearctic *Tachinidae* (Diptera). Stuttg. Beitr. Naturk., (A), 369: 1-228.
- HERTING B., DELY-DRASKOVITS A. 1993: Family *Tachinidae*. [W:] SOÖS A., PAPP L. (red.): Catalogue of Palearctic *Diptera*, **13**. Budapest: 118-624.
- OLACZEK R., KURZAC M. 1998 [mscr.]: Rezerwat florystyczny „Winnica”. Plan ochrony na lata 1999–2018. Urząd Wojewódzki w Sieradzu. 55 ss.
- SZPILA K. 2000: Three species of *Calliphoridae* (Diptera) new to the Polish fauna. Pol. Pismo ent., **69**: 355-361.
- SZPILA K. 1999: Muchówki wyższe (Diptera: *Calypttrata*) Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. II. *Tachinidae*. Wiad. entomol., **18** (2): 111-120.
- SZPILA K., KONEFAŁ T. 2004: *Besseria dimidiata* (ZETTERSTEDT, 1844) (Diptera: *Tachinidae*) i jego żywiciel *Menaccarus arenicola* (SCHOLTZ, 1864) (Heteroptera: *Pentatomidae*) – nowe stanowisko w Polsce. Wiad. entomol., **23** (4): 239-242.
- STACKELBERG A. A. 1962: Materials on the *Diptera* of the Leningrad Province. Trudy zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, **31**: 199-228.
- TSCHORSNIG H.-P., HERTING B. 1994: Die Raupenfliegen (Diptera: *Tachinidae*) Mitteleuropas: Bestimmungstabellen und Angaben zur Verbreitung und Ökologie der einzelnen Arten. Stuttg. Beitr. Naturk., (A), 506: 1-170.
- TSCHORSNIG H.-P., RICHTER V. A. 1998: Family *Tachinidae*. [W:] PAPP L., DARVAS B. (red.): Contributions to a Manual of Palaearctic *Diptera*, Vol. 3., Higher *Brachycera*, Science Herald, Budapest: 691-827.
- TSCHORSNIG H.-P., BERGSTRÖM C., BYSTROWSKI C., CERRETI P., HUBENOV Z., RAPER C., RICHTER V. A., VAN DE WEYER G., VANHARA J., ZEEGERS T., ZIEGLER J. 2004: *Tachinidae*. [W:] PAPE T. (red.): Fauna Europaea version 1.1. <<http://www.faunaeur.org>.> [Available online 16 December 2004.]